

УДК 378.147

О. М. ВІТЕР,

*к. п. н., доцент кафедри економіки і маркетингу,
Львівський інститут економіки і туризму*

О. М. МАРТИН,

*к. е. н., доцент кафедри права та менеджменту
у сфері цивільного захисту,
Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності*

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНОГО СТРУКТУРУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ З ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

***Анотація.** В статті розглядається використання методики структурування навчального матеріалу для визначення головних елементів знань в системі фундаментальних економічних дисциплін. Запропоновано алгоритм дидактичного структурування для визначення ключових елементів знань в навчальному матеріалі.*

Ключові слова: навчальний матеріал, структурування, дидактичне структурування, алгоритм дидактичного структурування.

***Аннотация.** В статье рассматривается использование методики структурирования учебного материала для определения основных элементов знаний в системе фундаментальных экономических дисциплин. Предложен алгоритм дидактического структурирования для определения ключевых элементов знаний в учебном материале.*

Ключевые слова: учебный материал, структурирование, дидактическое структурирование, алгоритм дидактического структурирования.

***Abstract.** The article considers the use of methods of teaching material structuring for the determination of the main elements of knowledge in the system of basic economic disciplines. The algorithm of didactic structuring to determine key elements in teaching material is offered.*

Key words: teaching material, structuring, didactic structuring, algorithm of didactic structuring.

Підписання Україною угоди про асоціацію з Європейським союзом передбачає підготовку фахівців, які глибоко розуміють механізми функціонування світової і національної економіки і процесів, що відбуваються на ринку туристичних послуг. Львівський інститут економіки і туризму є профільним вищим навчальним закладом в регіоні, який забезпечує підготовку фахівців у галузі індустрії туризму. Одним із напрямів підготовки студентів на бухгалтерсько-економічному факультеті є «Міжнародна економіка» спеціалізація «Міжнародний туризм». Тут

органічно поєднується підготовка фахівців з економічного і туристичного спрямування, формується комплексне бачення процесів які відбуваються у сфері міжнародної економічної діяльності та міжнародного туризму. Вагомим фактором у підготовці майбутніх фахівців є намагання підпорядкувати навчальні плани і програми формуванню системи знань, яка б сприяла якісній економічній підготовці та ґрунтовній теоретичній та практичній підготовці у галузі міжнародної туристичної діяльності. Тому необхідним є застосування педагогічних підходів, дидактичних методів, які б сприяли ефективному і якісному засвоєнню ключових елементів знань навчального матеріалу і сприяли формуванню синергетичного ядра знань з дисциплін профільної та професійної підготовки. Отже, проблема визначення головних елементів знань в навчальному матеріалі, які забезпечать реалізацію ключових компетенцій фахівця, сьогодні перебуває в центрі уваги педагогів.

Метою статті є використання методики структурування навчального матеріалу для визначення ключових елементів знань в процесі вивчення фундаментальних економічних дисциплін за допомогою дидактичного структурування навчального матеріалу при підготовці фахівців туристичної галузі.

Педагоги-дослідники намагаються визначити таку модель структури знання, за допомогою якої можна було б найраціональніше засвоїти навчальний матеріал, і вона сприяла б покращенню рівнів підготовки фахівця. Дидактичним та методичним аспектам структурування навчального матеріалу приділяли увагу А. Сохор, Ю. Бабанський, С. Гончаренко, Г. Донської, В. Дуков, Л. Зоріна, П. Ерднієв, Л. Ітельсон, А. Уман, А. Усова, П. Сікорський, Е. Коробов, Б. Коротяєв, В. Краєвський, А. Крутський, В. Мощанський, В. Онищук та ін.

Результати аналізу наукових праць з окресленої проблематики свідчать, що дослідження здебільшого стосувалися загальноосвітніх навчальних предметів, а структурування навчального матеріалу з фундаментальних економічних дисциплін в літературі не розглядалося.

Методика структурування навчального матеріалу передбачає:

1) розроблення такої структури навчального матеріалу, яка була б найбільш раціональною і економічною з точки зору її засвоєння і зберігання в довгостроковій пам'яті студента;

2) пошук і закладення в створену структуру способу ущільнення матеріалу, його згортання і розгортання, щоб звільнити студента від необхідності тримати в пам'яті великий обсяг фактичного матеріалу;

3) групування і побудова навчального матеріалу так, щоб в нього можна було внести як необхідний елемент засвоєння апарат навчально-пізнавальної діяльності; успішне засвоєння студентами цього апарату

повинно забезпечити поступальний розвиток їх пізнавальної діяльності, творчих можливостей і здібностей [1, с. 83].

Уміння виділяти головне, суттєве у навчальному матеріалі належить до фундаментальних вмінь навчальної діяльності, на формування яких спрямовані зусилля викладачів.

Економіка, як і інші навчальні дисципліни, має свої, лише їй притаманні терміни, поняття, закони, властивості. Якщо йдеться про поняття як елементи структури навчального матеріалу, то необхідно враховувати такі моменти:

- у великих відрізках навчального матеріалу, а тим більше у цілих навчальних дисциплінах, велике значення має кількість понять. Тому є сенс обійтись необхідним мінімумом понять, з одного боку, і забезпечити їх повторюваність з іншого;

- різні поняття вступають у зв'язки (відношення) з іншими поняттями. Науковці, аналізуючи взаємозв'язки між поняттями, приходять до висновку, що саме взаємозв'язки, що встановлюються між елементами знань, формують суть і логіку навчального матеріалу. Проблему зв'язку між елементами знань в навчальному матеріалі досліджував А. Сохор і відношенням між поняттями він відводить вирішальну роль. В роботі «Логическая структура учебного материала. Вопросы дидактического анализа» структуру навчального матеріалу А. М. Сохор розуміє як «систему внутрішніх зв'язків між поняттями і судженнями, які входять у даний відрізок навчального матеріалу» [3, с. 102].

Елементи знань «можна структурувати в межах навчальної дисципліни, теми чи будь-якого блоку цілісної інформації з позиції їхньої важливості на головні, базові і допоміжні. Головними є ті навички, вміння, які складають кістяк навчальної дисципліни і основу довготривалої пам'яті. Базовими є ті навички (вміння), які складають кістяк теми (змістового модуля) і основу оперативної пам'яті студента. Всі інші навички (вміння) – допоміжні» [2, с. 40].

Використаємо запропонований поділ елементів знань в процесі структурування фундаментальних економічних дисциплін (економічної теорії, макро- і мікроекономіки).

Головні поняття за своїм обсягом і значущістю стосуються усіх тем і розділів навчальної дисципліни. Вони формують основу глобальної структури і є логічною основою курсу, утворюючи родові поняття. З їх допомогою розв'язуються такі дидактичні завдання: закладаються основи для вивчення наступних понять, формується світогляд студентів, розвивається професійне мислення. До них, на наш погляд, можна включити такі поняття: ринок, попит, позиція, ринкова ціна, витрати виробництва, доход, прибуток (в мікроекономіці); інфляція, безробіття,

валовий внутрішній продукт, сукупний попит, сукупна пропозиція, бюджет, банки і т. д. (в макроекономіці).

Базові поняття становлять основу локальної структури навчального матеріалу. Без них неможливо вивчати матеріал конкретної теми чи змістового модуля (корисність (гранична, середня, загальна); витрати виробництва (постійні, змінні, сукупні, середні граничні, економічні, бухгалтерські); інфляція (помірна, галопуюча) і т. д. Базові елементи знань формують змістове ядро модуля і без них неможливо повно і цілісно засвоїти навчальний матеріал з даної дисципліни. Водночас вони є основою для проведення оперативного контролю за станом засвоєння знань. Формування понятійного апарату навчального матеріалу є одним із найважливіших дидактичних завдань, оскільки терміни і поняття є змістовою основою навчальної дисципліни.

Очевидно, що неможливо забезпечити високий рівень засвоєння знань, особливо з фундаментальних економічних дисциплін, якщо студенти не усвідомлюють перспектив у їх застосуванні, не бачать ролі знань у формуванні майбутніх професійних навичок і вмінь. Через відсутність інтеграції змісту навчального матеріалу фундаментальних економічних дисциплін і дисциплін професійного циклу суттєво знижується мотивація навчання та інтерес до їх вивчення. Тому структурування доцільного здійснювати за принципом перспективних ліній, тобто під час вивчення дисциплін фундаментального циклу особлива увага акцентується на тих когнітивних елементах, які згодом будуть використовуватися під час вивчення професійних дисциплін і які необхідні для формування майбутнього фахівця. Тому цей процес вимагає глибокого аналізу змісту професійних дисциплін і проектування їх на фундаментальний цикл.

Навчальний матеріал, який пропонується для вивчення студентам, має пройти відповідне психолого-педагогічне оброблення: визначення дискретних одиниць навчального матеріалу (елементів знань), встановлення взаємозв'язків між ними, а також на цій основі відбір головних елементів знань (їх ядра), які потрібно не лише запам'ятати, а й використовувати на практиці, тобто засвоїти. Заданий алгоритм є сутністю дидактичного структурування навчального матеріалу. Моделювання дидактичної структури знань – це процес відбору і пошук взаємозв'язків між елементами навчального матеріалу, їх ранжування відповідно до їх важливості і визначення рівнів засвоєння кожного з них.

Основне завдання, яке стоїть перед дидактичним структуруванням, – відповідно до професійної спрямованості фахівця, знань і вмінь, які визначені нормативними документами, а також підручників і посібників, які висвітлюють цю проблему, визначити ті елементи знань, які необхідні

для глибокого оволодіння професійними знаннями і вміннями студента. Оскільки об'єктом нашого дослідження є фундаментальні економічні дисципліни, в такому разі необхідно проаналізувати дисципліни циклу професійної підготовки і визначити елементи навчального матеріалу з фундаментальних економічних дисциплін (економічної теорії, макро- і мікроекономіки) які є найважливішими і формують базу знань в процесі вивчення профільно- професійних дисциплін.

Наприклад, якщо розглядати загальноекономічну підготовку фахівців напряму підготовки «Міжнародна економіка», спеціалізації «Міжнародний туризм», то фундаментальні дисципліни («Економічна теорія», «Мікроекономіка», «Макроекономіка») формують і визначають загальний рівень економічної культури студентів, їх розуміння понятійно-категоріального апарату, принципів, методів та законів ринкової економіки і є основою для дисциплін профільно-професійної підготовки: «Міжнародна економіка», «Економіка туризму», «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародні фінанси» та ін.

Плануючи вивчення фундаментальних економічних дисциплін, доцільно також послуговуватися такими підходами:

- приступаючи до вивчення фундаментальних дисциплін (економічної теорії, макро- чи мікроекономіки), визначаємо дисципліни (їх розділи, теми) що їм передували і забезпечують розуміння конкретного навчального матеріалу. Наприклад: приступаючи до вивчення матеріалу теми «Фінансова система» з навчальної дисципліни «Макроекономіка», звертаємось до предмету «Економічна теорія», який передуює макроекономіці, і за допомогою тестового контролю визначаємо рівень засвоєння головних знань, які стосуються заданої теми. Після контролю розробляються кроки для усунення прогалин у знаннях (викладачі фундаментальних дисциплін отримують про це інформацію, а викладач планує самостійну та індивідуальну роботу з цієї теми);

- приступаючи до вивчення макро- чи мікроекономіки, визначаємо дисципліни професійного циклу, які вивчатимуться на старших курсах і використовуватимуть матеріал фундаментальних дисциплін. Наприклад, вивчаючи матеріал теми «Фінансова система» з макроекономіки, необхідно зацентувати увагу студентів на тому, що ці знання будуть використовуватися в дисциплінах «Економіка підприємства», «Міжнародні фінанси», «Економіка туризму», які вивчаються на старших курсах. Маючи стратегічну зорієнтованість, студенти більш відповідально ставляться до засвоєння визначеного ядра знань з фундаментальних економічних дисциплін.

Отже, моделювання структурної взаємодії дисциплін фундаментального і професійного циклів здійснюється у два етапи:

- на першому етапі визначаємо ті елементи знань, які необхідні для оперативного засвоєння під час автономного випереджувального вивчення фундаментальних економічних дисциплін і які формують їхню базу знань. Здійснюється визначення предметних компетенцій і формування елементів знань за допомогою яких можна сформувати цілісну систему знань з предмету;

- на другому етапі дидактичного структурування визначаємо ті елементи знань з фундаментальних дисциплін (макро-, мікроекономіки), без яких неможливе повне засвоєння навчального матеріалу з дисциплін професійного циклу. Такі елементи знань за принципом перспективних ліній утворюють генералізоване ядро (головні елементи знань) і під час вивчення макро-, мікроекономіки їм приділяється особлива увага з метою забезпечення їх повного засвоєння.

Підсумовуючи, зазначимо, що дидактичне структурування навчального матеріалу реалізовуємо з використанням такого алгоритму:

- за допомогою методів логічного структурування навчального матеріалу визначаємо базові поняття фундаментальних дисциплін;

- на основі аналізу дисциплін професійного циклу виділяємо елементи знань, які складають основу фундаментальних дисциплін;

- узгоджуємо елементи знань фундаментальних дисциплін і дисциплін професійного циклу.

Отже, за допомогою дидактичного структурування фундаментальних економічних дисциплін, використовуючи принцип перспективних ліній, можна суттєво поліпшити рівень засвоєння професійних знань та підготовку висококваліфікованих фахівців в галузі туристичної індустрії.

Список використаних джерел

1. Вітер О. М. Генералізація навчального матеріалу – провідний принцип формування системи економічних знань [Текст] / О. Вітер // Педагогіка і психологія професійної освіти / Гол. ред. Н. Г. Ничкало. – Львів, 2007. – № 4. – С. 80–88.
2. Сікорський П. І. Теорія і методика диференційованого навчання [Текст] / П. І. Сікорський. – Львів : СПОЛОМ, 2000. – 420 с.
3. Сохор А. М. Логическая структура учебного материала. Вопросы дидактического анализа [Текст] / А. М. Сохор. – М. : Педагогика, 1974. – 192 с.